

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2023.3.07

УДК: 342.9

Воскобойніков В. В.,

аспірант Харківського національного

університету внутрішніх справ

ORCID: 0009-0007-0571-5565

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, сформовано авторське бачення щодо сутності та змісту державної політики у сфері бізнесу в умовах воєнного стану в Україні. Акцентовано увагу на тому, що за своєю сутністю державна політика в сфері бізнесу є напрямком державної діяльності щодо врегулювання функціонування суб'єктів господарювання з метою створення сприятливого середовища для їх розвитку на основі узгодженості з публічними інтересами. Розкрито положення законодавства, норми якого спрямовані на регулювання державної політики у досліджуваній сфері. Виділено ключові особливості, які характеризують досліджувану у статті діяльність в умовах воєнного стану в Україні (поєднання суспільних інтересів у захисті від терористичних дій держави-агресора з законними інтересами бізнесу щодо сталого розвитку; використання можливостей більш безпечних регіонів країни для розміщення та розвитку релокованого бізнесу; дерегуляція бізнесу, всебічне стимулювання та розвиток тих сфер бізнесу, що безпосередньо пов'язані з оснащенням сфери оборони та безпеки тощо).

Ключові слова: державна політика, підтримка, розвиток, бізнес, воєнний стан.

Постановка проблеми. Постановка проблеми. Бізнес відіграє надзвичайно важливу роль для розвитку держави та суспільства. Економічно, бізнес є головним джерелом створення багатства та росту національного валового продукту (ВВП). Підприємства створюють робочі місця, забезпечують доходи для працівників та підтримують фінансову стабільність держави через сплату податків. Крім того, бізнес сприяє економічному розвитку

через інвестиції в нові технології, дослідження та розвиток, що сприяє інноваціям та підвищує продуктивність. Саме тому, бізнес в Україні ніколи не перебував поза увагою держави, як головного регулятора суспільних відносин. Складні економічні та соціальні умови життя значною мірою погіршилися з початком повномасштабного вторгнення держави-агресора. Тож, важливим завданням державної політики є збереження та розвиток бізнесу як

основи економічного життя країни з урахуванням багатьох факторів, обумовлених воєнним станом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблемні питання, присвячені підтримці та розвитку бізнесу в Україні, у своїх наукових працях розглядали: О. В. Анікшина, Г. П. Гончар, Г. П. Жалдак, С. В. Каюн, С. Я. Король, Т. В. Лобунець, В. В. Могильська, Н. Л. Фролова, Д. Р. Чернишевич та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість теоретичних здобутків, у науковій літературі недостатньо опрацьованим є питання особливостей державної політики у сфері бізнесу в умовах воєнного стану в Україні.

Постановка завдання. Мета статті полягає у тому, щоб розкрити особливості державної політики у сфері бізнесу в умовах воєнного стану в Україні. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати сутність та зміст поняття державна політика; розкрити зміст цієї категорії в розрізі підтримки бізнесу в Україні; здійснити аналіз чинного законодавства, яке регулює окремі аспекти підтримки бізнесу в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. В правовій літературі вчені досить по-різному підходять до визначення поняття «державна політика». Зокрема її розуміють: як курс дій (або утримання від дій – бездіяльності), обраний органами влади для розв'язання певної суспільної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем [1, с. 5]; як практичну діяльність політичних суб'єктів і органів державної влади з реалізації виробленого політичного курсу та досягнення конкретних політич-

них цілей [2, с. 11]. В. Тертичка пропонує таке визначення державної політики – це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність або бездіяльність державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо або опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства. Державна політика має характерні риси: вона цілеспрямована, ґрунтується на конкретних рішеннях державних інституцій, складається з двох елементів: розробки і впровадження, це конкретні дії державних інституцій (а не просто декларація дій), може бути позитивною і негативною, має бути легітимізованою, ґрунтується на монополії держави на законний примус, відрізняється від просто рішення (щоденні урядові рішення не є політикою) [3, с. 80-84].

Н. Л. Фролова справедливо підкреслює той факт, що Україна потребує формування сприятливого бізнес середовища для розвитку національного підприємництва. Так, суб'єкти малого та середнього бізнесу є базисом сталого розвитку держави, що забезпечує національне багатство за рахунок виробництва конкурентоспроможної продукції, збільшення ВВП, створення робочих місць та підвищення зайнятості населення, активізації інноваційного потенціалу країни, забезпечення її конкурентоспроможності на міжнародному ринку [4, с. 63]. Перелічене викликає об'єктивну потребу у чіткій правовій регламентації взаємовідносин держави та бізнесу, яка має базуватися на прийнятих у демократичних країнах з ринковою економікою принципах.

Стосовно державної політики у сфері бізнесу, то щодо її сутності та

змісту в правовій та економічній літературі висловлюються різноманітні погляди. Так, О. М. Красноносова та Р. В. Харченко, спираючись на положення чинного Господарського кодексу України, державну політику з питань регулювання підприємницької діяльності визначають як систему економічного, соціального, організаційного, правового та політичного забезпечення сприятливого бізнес-клімату для формування і розвитку малого бізнесу, що дало змогу виокремити у її складі три блоки: до першого блоку належать фінансово-бюджетні заходи економічних відносин, пов'язані, в першу чергу, з фінансуванням (до складу цього блоку входять кредитно-грошова політика, інвестиційна політика, антимонопольна політика, амортизаційна політика, інноваційна політика); до другого блоку належать організаційні заходи, зокрема, підтримка органів малого підприємництва, вітчизняних банків та фондів, що фінансують мале підприємство; до третього – правові заходи: спрощена система реєстрації та ліцензування, удосконалене податкове законодавство у частині запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, спрощення системи бухгалтерського обліку для малих підприємств тощо [5, с. 46]. Означені автори найбільш широко підходять до опису змісту державної політики в розглядуваній сфері.

Відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – це напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарсь-

ких відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [6].

За своєю сутністю державна політика в сфері бізнесу є напрямком державної діяльності щодо врегулювання функціонування суб'єктів господарювання з метою створення сприятливого середовища для їх розвитку на основі узгодженості з публічними інтересами. Конкретним змістом державної політики є сукупність заходів різноманітного характеру, що реалізується уповноваженими суб'єктами для досягнення поставлених цілей.

На слушну думку С. В. Каюна, державна політика у сфері бізнесу має враховувати: спрощення процедури перевірки сертифікатів походження товару; використання нових механізмів фінансування на регіональному та місцевому рівні (наприклад, використання механізму компенсації місцевими бюджетами відсоткових ставок для підприємців при створенні ними робочих місць); залучення міжнародних фінансово-кредитних інститутів до фінансування суб'єктів малого та середнього бізнесу, забезпечення державою захисту прав та інтересів останніх; збільшення прозорості відшкодування ПДВ, повернення невідшкодованого ПДВ; покращення рівня захисту прав

інтелектуальної власності, визначення змісту всіх ключових понять в сфері інтелектуальної власності, узгодження національного законодавства згідно з актами ЄС [7, с. 60]. Ці та інші заходи в Україні потребують активізації та корегування, обумовлені тими змінами в житті країни, що викликало повномасштабне вторгнення та введення воєнного стану. Розглянемо, як означене вплинуло на розвиток бізнесу. Як підкреслює М. С. Бондарчук, війна завдає величезних збитків бізнесу, всім категоріям і групам громадян, а також державі в цілому. Згідно офіційних даних, серед 17% працюючих підприємств – це в основному ті, що займаються експортом продукції та працюють у продовольчій сфері. Потужні металургійні заводи та аграрні компанії змушені були повністю призупинити свою діяльність. Аграрний бізнес та металургія є ключовими галузями нашої держави, які приносять кошти в бюджет та забезпечують роботою тисячі людей [8].

О. В. Гут та Є. В. Сомова до проблем відносять також зменшення виробництва товарів, які експортувалися, адже частини Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей є окуповані, що в свою чергу унеможлиблює доступ до портів. Акваторія Чорного моря також перебуває під питанням, адже там знаходяться російські кораблі, що становлять загрозу. Крім того, багато вітчизняної продукції, в тому числі і зерна, було вивезено на територію росії, що зумовлює перешкоди в сфері зовнішньої торгівлі, порушення транспортно-логістичних процесів, відтік кадрів за кордон або часткове переміщення трудових ресурсів всередині України. 24 лютого 2022 р. частина

вітчизняних підприємств призупинила роботу через неможливість здійснювати свою діяльність, значні руйнування та збитки. Інша частина бізнесу займалася розробкою стратегічних планів щодо подальшої діяльності підприємств.

Також відчутних проблем зазнав бізнес у таких сферах, як: аграрна, енергетична, металургійна та логістична, а саме: 1) призупинено сільськогосподарську діяльність на територіях, де ведуться бойові дії, присутні проблеми із доставкою продукції, пов'язані із перебоями з паливом, проблеми з експортом зернової продукції через дії країни-агресора; 2) через обстріли критичної інфраструктури і для уникнення енергетичної кризи відбуваються масові відключення світла в різних регіонах України; 3) переважна більшість металургійних підприємств розташовані в південно-східній частині України, де відбуваються активні бойові дії, частина з яких були законсервовані; 4) відсутність ефективною логістики, що зумовлена відрізанням від сполучень деяких територій, блокуванням портів, руйнуванням великої частини транспортних шляхів та заборонаю руху під час комендантської години [9, с. 44-45].

Переконані, що до змісту державної політики щодо забезпечення існування бізнесу в умовах воєнного стану відносяться різноманітні заходи із його підтримки. Серед них, перш за все, слід виділити фінансову підтримку, яка наразі реалізується через Державну програму «Доступні кредити 5-7-9%», критерії прийнятності підприємства для участі у цій програмі на фінансування інвестиційних цілей (крім фінансування

оборотного капіталу) є те, що підприємством створено, відновлено і збережено робочі місця протягом періоду воєнного стану, або ж підприємством відновлено, збережено або збільшено фонд оплати праці у порівнянні з довоєнним періодом. Цільовим призначенням такого кредиту є інвестиційні цілі: придбання та/або модернізацію основних засобів суб'єктом підприємництва, за винятком придбання транспортних засобів (крім тих, що будуть використовуватися в комерційних та виробничих цілях); придбання нежитлової нерухомості та/або земельних ділянок з метою провадження суб'єктом підприємництва господарської діяльності без права передачі такої нерухомості в платне або безоплатне користування третім особам; здійснення будівництва, реконструкції, ремонту у нежитлових приміщеннях, у яких суб'єкт підприємництва провадить основну господарську діяльність, які на праві власності або користування належать суб'єкту підприємництва; придбання об'єктів права інтелектуальної власності, за договорами комерційної концесії (франчайзингу), пов'язаних із реалізацією суб'єктом підприємництва кредитно-інвестиційного проекту [10].

За сприяння Міністерства цифрової трансформації України та Міністерства економіки України запроваджено грантову програму в межах програми міжнародної співпраці «EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП». Ця Програма створена щоб підтримати малі та середні підприємства під час воєнного стану в країні. Раніше, у мирний час, Програма вже підтримала понад 10 000 під-

приємців та їхніх співробітників. Регіональний фокус тимчасово буде на західних регіонах України. Програма планує підтримувати мале та середнє підприємництво через бізнес-об'єднання – кластери, торгово-промислові палати, громадські організації у територіальних громадах. Серед головних завдань екстреної підтримки Програми: зберегти робочі місця й посилити економіку України; інтегрувати внутрішньо переміщених осіб та жінок у місцеві ланцюги створення доданої вартості та бізнес-мережі; допомогти підприємцям диверсифікувати свої бізнес-моделі та розглянути можливість цифрової доставки продуктів і послуг; залучити українську діаспору в допомогу українському бізнесу [11].

Висновки. У підсумку представленого наукового дослідження можемо констатувати, що державна політика у сфері бізнесу в умовах воєнного стану в Україні характеризується низкою особливостей, які позначаються на формах та методах регулювання державної політики у досліджуваній сфері. До особливостей державної політики у досліджуваній сфері варто віднести: поєднання суспільних інтересів у захисті від терористичних дій держави-агресора з законними інтересами бізнесу щодо сталого розвитку; використання можливостей більш безпечних регіонів країни для розміщення та розвитку релокованого бізнесу; дерегуляція бізнесу, у тому числі зовнішньо торговельних відносин, як основа інвестиційної привабливості; методологічна та грантова допомога внутрішньо переміщеним особам, що мають намір займатися підприємницькою діяльністю; податкове стиму-

лювання розвитку вітчизняного бізнесу на основі послаблення податкового тиску; д) всебічне стимулювання та розвиток тих сфер бізнесу, що

безпосередньо пов'язані з оснащенням сфери оборони та безпеки та ін.

Список використаних джерел

1. Державна політика: аналіз та механізми впровадження: конспект лекцій. Укладачі: В. П. Садковий, С. М. Домбровська, І. М. Лопатченко, А. В. Антонов. Х. : НУЦЗУ. 2019. 65 с.
2. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К. : НАДУ, 2014. 448 с.
3. Терличка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / Валерій Терличка. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 750 с.
4. Фролова Н. Л. Аналіз державної політики в сфері розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 60. 2017. С. 62-71
5. Красносова О. М., Харченко Р. В. Інструментарій державної політики у сфері підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу. *Проблеми економіки*. № 4 (46), 2020. С. 42-47
6. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 12.08.2023)
7. Каюн С. В. Особливості державного регулювання у сфері розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Аспекти публічного правління*. Т. 6. № 11-12. 2018. С. 56-63
8. Бондарчук М. С. Особливості державної підтримки бізнесу у воєнний час. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/126.pdf> (дата звернення: 12.08.2023)
9. Гук О. В., Сомова Є. В. Вітчизняний бізнес в умовах війни. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ : Вид-во «Політехніка», 2022. 292 с. С. 44-45
10. Мої кредити 5-7-9%. Сайт Ощадбанку. URL: https://www.oschadbank.ua/credit/579?gclid=CjwKCAiAlJKuBhAdEiwAnZb7lRjnImlXd8E6y2gcaNrD_OY_mphcFVuJ8YXQpVamJViwUz9fNscS2xoCuDgQAvD_BwE (дата звернення: 12.08.2023)
11. Програма «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» підтримуватиме підприємців під час воєнного стану : веб-сайт ініціативи Європейського Союзу «EU4Business». URL: <https://eu4business.org.ua/news/the-eu4business-sme-competitiveness-and-internationalisation-programme-will-support-ukrainian-smes/> (дата звернення: 12.08.2023)

V. Voskoboinikov, PhD student of Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: 0009-0007-0571-5565

Peculiarities of state policy in the field of business in the conditions of martial law in Ukraine

In the article, based on the analysis of the scientific views of scientists, the author's vision is formed regarding the essence and content of state policy in the field of business in the conditions of martial law in Ukraine. The provisions of the current legislation, the norms of which are aimed at regulating state policy in the researched area, are disclosed. The key features that characterize the activity studied in the article are highlighted.

Attention is focused on the fact that, by its very nature, state policy in the field of business is a direction of state activity to regulate the functioning of economic entities with the aim of creating a favorable environment for their development based on consistency with public interests. It was noted that the specific content of state policy is a set of measures of a diverse nature, which are implemented by authorized entities to achieve the set goals.

It was established that the features of state policy in the researched area are: a combination of public interests in protection against terrorist actions of the aggressor state with legitimate business interests regarding sustainable development; using the opportunities of safer regions of the country for the placement and development of relocated business; deregulation of business, including foreign trade relations, as the basis of investment attractiveness; methodological and grant assistance to internally displaced persons intending to engage in entrepreneurial activity; tax incentives for the development of domestic business based on the relaxation of tax pressure; e) comprehensive stimulation and development of those areas of business that are directly related to equipping the sphere of defense and security, etc.

Keywords: *state policy, support, development, business, martial law.*